

И. Лукач, канд. юрид. наук
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев
И. Шкаровская, помощник адвоката

ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГИСТРАЦИИ ДОГОВОРОВ КОММЕРЧЕСКОЙ КОНЦЕССИИ

Статья посвящена анализу законодательства и судебной практики по вопросу регистрации договора коммерческой концессии в Украине.

Ключевые слова: договор коммерческой концессии, договор франчайзинга, государственная регистрация договора коммерческой концессии.

I. Lukacs, PhD in Law,
Kyiv National University Taras Shevchenko, Kyiv
I. Shkarivska, assistant attorney

PROBLEMS OF STATE REGISTRATION OF COMMERCIAL CONCESSION CONTRACT

The article analyzes the legislation and case law on the registration the commercial concession contract in Ukraine.

Key words: commercial concession contract, franchise contract, state registration of commercial concession contract.

УДК 347.961

Н. Горбань, здобувач
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРИНЦИП ДЕРЖАВНОЇ МОВИ: ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті на аналізі законодавства інших країн розглянуто особливості реалізації принципу державної мови нотаріального процесу України.

Ключові слова: принцип, державна мова, принцип державної мови, нотаріальний процес.

Принцип нотаріального процесу, що встановляє правило здійснення, документування та оформлення нотаріальної діяльності мовою, доступною і зрозумілою всім учасникам нотаріального провадження є одним із важливих і необхідних, так як мова – це найважливіший, універсальний засіб спілкування, організації та координації всіх видів суспільної діяльності, в тому числі й нотаріальної.

Термін "державна мова" з'явився в часи виникнення національних держав. Звичайно, в однонаціональних державах немає необхідності конституційного закріплення державної мови. В багатонаціональних країнах статус державної закріплюється за мовою більшості населення.

Враховуючи історичне минуле, Україна сформува-лася як багатонаціональна держава. Українська мова мала статус, близький до державного, вже у XIV – першій половині XVI століття, оскільки функціонувала в законодавстві, судочинстві, канцеляріях, державному і приватному листуванні [1]. Чинним законодавством поряд із визначенням статусу державної мови та окресленням сфери її застосування передбачене право мовного самовизначення, яке полягає в тому, що громадяни мають право вільно визначити мову, яку вважають рідною, і мають право вибрати мову спілкування, а також визнавати себе двомовними чи багатомовними і змінювати свої мовні уподобання.

Мовне непорозуміння доволі часто є причиною виникнення розладів або навіть конфліктів. Безспірність нотаріального процесу, як головна і характерна його ознака, вимагає, щоб незнання мови нотаріусом, якою до нього звертається особа з метою захисту чи охорони своїх прав та інтересів, не слугувало підставою для відмови чи порушенню прав цієї особи у нотаріальному процесі. Саме тому, участь перекладача, як особи, що сприяє нотаріусу в здійсненні нотаріального процесу, є гарантією реалізації цілого ряду його принципів, у тому числі й принципу мови нотаріальної діяльності.

Дослідженню еволюції підходів законодавців та науковців до вирішення питання застосування мови, як основного засобу комунікації, присвячена дана стаття. Також у статті міститься спроба аналізу правових ситу-

ацій, які можуть виникати в результаті реалізації положень статті 15 Закону України "Про нотаріат" – "Мова нотаріального діловодства", та можуть створювати відповідне ускладнення нотаріального процесу. Підходячи до вирішення поставленого завдання автор врахувала запропоновані Г.П. Тимченко положення методології принципів нотаріального процесу. Науковець зазначає, що "тільки використовуючи відомі закони загального взаємозв'язку і взаємозалежності подій і процесів об'єктивної дійсності, переходу кількісних змін у якісні, заперечення, єдності і боротьби протилежностей, можна дати всебічну характеристику та оцінку таких принципів, на основі накопиченого досвіду і знань, їх критичного сприйняття і переосмислення сформулювати нові висновки і гіпотези, провести необхідні узагальнення досліджуваного предмета" [2].

Нотаріальна діяльність пов'язана із виконанням державної функції охорони і захисту цивільних прав та інтересів фізичних, юридичних осіб та держави. Вона є різновидом юридичної діяльності, однією із її ознак є чітка правова регламентація. Нотаріальна діяльність пов'язана з документами та передбачає "абсолютну увагу, точність ведення обліку, належний режим зберігання, порядок підготовки, затвердження, проходження по інстанціях, а також виконання системи вимог щодо структури, мови, реквізитів, порядку використання технічних засобів, бланків тощо" [3].

Державна мова – це, можна сказати, – юридичний мова. Саме на державній мові викладається, обговорюється, приймається та оприлюднюється система норм, які видаються державою, та під якою ми розуміємо право. Тому ми можемо також стверджувати, що мова права – "державна мова". Публічними сферами, в яких застосовується державна мова, охоплюються насамперед сфери здійснення повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування (мова роботи, актів, діловодства і документації, мова взаємовідносин цих органів тощо).

Необхідно зазначити, що у Законі України "Про нотаріат" [4] (далі за текстом Закон), який регулює питання орга-

нізації та здійснення нотаріальної діяльності, немає положень щодо мови, на якій має здійснюватися саме нотаріальна діяльність, та і норма, що встановлює "мову нотаріального діловодства" відсилає нас до Закону України "Про засади державної мовної політики" [5] (стаття 16). Тому такий підхід законодавця можна розцінювати по-різному.

Необхідно відмітити, що і підхід науковців неоднозначний, у тому числі, і у формулюванні назви даного принципу. Якщо звернутися до наукових робіт, які висвітлювали питання, яке є предметом даного дослідження, то більшість авторів схиляється до застосування такої редакції принципу, як "принцип національної мови" – Л.К.Радзієвська, С.Г.Пасічник [6, 20], С.Я.Фурса [7,85], Л.С.Сміян, Ю.В.Нікітін, П.Г.Хоменко [8, 44]. Інші дослідники, а саме В.В.Комаров та В.В.Баранкова зазначають про "принцип державної мови нотаріального провадження" [9,105]. М.М.Дякович запропонувала назвати цей принцип, як "принцип національної мови нотаріального діловодства" [10,35].

Російські дослідники принципів нотаріального процесу застосовують формулювання – "принцип національної мови нотаріального провадження" [11, 150]. Мірзоєвим Г.Б. пропонується серед принципів діяльності нотаріату започаткувати – "принцип ведення справ із застосуванням російської мови як державної, а також національної мови" [12, 37]. Висновок який ми можемо зробити, що науковці оперують поняттями "державна мова" та "національна мова" поширюючи їх дію на різні частини нотаріальної діяльності, а саме "нотаріальне провадження" або "нотаріальне діловодство", які мають різне змістовне наповнення та значення. З точки зору складових нотаріального процесу нотаріальне провадження це сукупність окремих процесуальних дій, які вчинюються нотаріусом або іншою уповноваженою на вчинення нотаріальних дій особою у визначеній законом послідовності на кожній стадії (етапі) нотаріального процесу [13, 27]. Під нотаріальним діловодством слід розуміти – сукупність робіт щодо документування діяльності нотаріальних органів і осіб, які вчиняють нотаріальні дії, та здійснення документообігу [14]. Проте поняття нотаріальної діяльності більш ширше і поглинає в собі, як нотаріальне провадження так і нотаріальне діловодство, які на певних етапах можуть співпадати в реалізації, а можуть бути абсолютно незалежними один від одного. Наприклад, оформлення нотаріального архіву здійснюється в рамках нотаріального діловодства та не відноситься до нотаріального провадження.

Ще на один аспект необхідно звернути увагу. Поняття "державна мова" має свою юридичну визначеність та правову дефініцію [15], що відсутнє по відношенню до "національної мови". Проте, Закон "Про засади державної мовної політики" дає визначення " регіональної мова або мови меншини", "рідної мови", "мови національних меншин", які в Законі України "Про нотаріат" не застосовуються. Ці поняття в умовах багатонаціональних держав не є ідентичними. На думку науковців у галузі лінгвістики "національна мова" охоплює літературну мову, територіальні діалекти, професійні й соціальні жаргони, суто розмовну лексику. Тому, на думку автора застосування поняття "державна мова" є більш аргументованим по відношенню до нотаріальної діяльності.

Звернемося до законодавчої практики інших країн. Закон "Про нотаріат" [16] Азербайджанської республіки у статті 13" Мова діловодства по нотаріальній діяльності" містить положення, що діловодство по нотаріальній діяльності в Азербайджанській Республіці ведеться на державній мові Азербайджанської республіки.

Закон республіки Білорусь "Про нотаріат та нотаріальну діяльність" [17] (ст. 20 "Нотаріальне діловодство та звітність") зазначає, що нотаріальне діловодство ведеться на одній із державних мов Республіки Білорусь. А в ч.4 ст.

20 Закону міститься положення, якщо особа, що звертається за вчиненням нотаріальної дії не володіє мовою, якою ведеться нотаріальне діловодство, тексти оформлюваних документів повинні бути переведено йому нотаріусом, якщо нотаріус володіє відповідною мовою, або перекладачем, відомим нотаріусу або уповноваженою посадовою особою, що вчиняє нотаріальну дію. На думку автора даної публікації норма даної статті, яка передбачає відповідальність перекладача згідно з законодавчими актами Республіки Білорусь, за завідомо неправильний переклад є додатковою гарантією законності нотаріального процесу. У законодавстві України така норма відсутня, тому вважаю доцільним із Закону Республіки Білорусь "Про нотаріат" норму про відповідальність перекладача інплементувати у Закон України "Про нотаріат".

У Законі Республіки Казахстан "Про нотаріат" [18] (стаття 5 "Мова нотаріального діловодства"), як і у Законі України "Про нотаріат" закріплено положення про мову нотаріального діловодства та має місце відсилочна норма до законодавства про мови. Також зазначається, якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не володіє мовою, на якому ведеться діловодство, тексти оформлених документів повинні бути переведені на його прохання за плату відповідно до статті 80 цього Закону. Прогресивним є урегулювання на законодавчому рівні питання оплати послуги перекладу текстів оформлених документів. В Законодавстві України такої вказівки в Законі не міститься і доволі часто постає питання за чий рахунок має здійснюватися переклад та чи має особа платити нотаріусу за послугу перекладу текстів оформлених документів, якщо він особисто здійснив такий переклад? Це питання потребує подальшого дослідження та урегулювання у законодавстві України, так як у статті 2-1 Закону України "Про нотаріат" положення про встановлення переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановлення розмірів плати за їх надання стосується лише державних нотаріусів. У Наказі Міністерства юстиції №3/5 від 04.01.1998 р. "Про затвердження Примірного положення про порядок надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру" [19] відсутня інформація стосовно послуг перекладу. Не дивлячись, що у п.2 ч.1 ст. 4 Закону зазначається, що нотаріус має право одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій, питання оплатності послуги перекладу, наданої нотаріусом, залишається нерегульованим, так як ці послуги не віднесені ні до послуг технічного характеру, тим більше не відносяться до послуг правового характеру.

Отже необхідно із Закону Республіки Казахстан "Про нотаріат" норму "якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не володіє мовою, на якому ведеться діловодство, тексти оформлених документів повинні бути переведені на його прохання за плату" інплементувати у Закон України "Про нотаріат".

Можна запропонувати інший варіант. В проекті Закону України "Про нотаріат" [20] передбачається, що нотаріальна діяльність має здійснюватися на основі самофінансування та державного регулювання розмірів плати за надання додаткових інформаційно-технічних послуг, мінімальних розмірів плати за вчинення нотаріальних дій з урахуванням їх складності, часу, необхідного на їх підготовку і вчинення, а також платоспроможності населення [21]. Тому необхідно затвердити перелік не тільки інформаційно-технічних послуг, а й інших послуг, а саме послуги перекладу текстів оформлюваних документів.

Закон республіки Молдова "Про нотаріат" [22] (стаття 5 "Мова нотаріального діловодства") констатує, що нотаріальне діловодство ведеться молдавською мовою. Проте у частині 2 наведеної статті зазначається, що відповідно до статті 17 Закону про функціонування мов на території Республіки Молдова № 3465-XI від 1 вересня 1989 нотаріальні акти вчиняються молдавською та російською мовами. Та міститься застереження (частина 3 статті 5), що нотаріальний акт може бути переведений на необхідну мову.

Положення Закону Республіки Узбекистан "Про нотаріат" [23] (стаття 11) має відмінність від положень всіх вищезазначених законів. В ньому зазначається про "Мову, на якій здійснюються нотаріальні дії". А саме, що у Республіці Узбекистан нотаріальні дії здійснюються державною мовою. На вимогу громадян текст оформленого документа нотаріусом або особою, яка вчиняє нотаріальні дії, видається російською мовою або, за наявності можливості, – іншою сприйнятною мовою.

Закон Туркменістану "Про державний нотаріат" [24] (стаття 12 "Мова нотаріального діловодства") передбачає, що нотаріальне діловодство в державних нотаріальних конторах і Генгеші ведеться державною мовою, а документи, що видаються за результатами вчинення нотаріальних дій, оформлюються мовою прийнятною для сторін. Для осіб, які не володіють державною мовою, переклад текстів та оформлення документів здійснюють державний нотаріус, посадова особа, яка вчиняє нотаріальну дію, або перекладач.

Викладене доводить наявність проблем у законодавчій регламентації та практичній реалізації принципу державної мови в нотаріальному процесі. Аналіз законодавства вищезазначених держав підводить до висновку, що у Законах, якими регулюється діяльність нотаріату, більшістю держав закріплене положення про "мову нотаріального діловодства", як і в Законі України "Про нотаріат" (стаття 15). Також в положеннях законів більшості держав зазначається про виключне застосування державної мови (Республіка Азербайджан, Республіка Узбекистан, Туркменістан) про ведення діловодства на одній із державних мов у Законі Республіки Білорусь, відсылна норма до законодавства про мови, як і в Законі України "Про нотаріат", міститься в законі Республіки Казахстан. Отже, має місце усталена законодавча практика закріплювати у профільному законі "Про нотаріат" саме мову нотаріального діловодства з вимогою застосування державної мови.

Вважаю доцільним із Закону Республіки Білорусь "Про нотаріат" норму про відповідальність перекладача інплементувати у Закон України "Про нотаріат", із Закону Республіки Казахстан "Про нотаріат" норму "якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не володіє мовою, на якому ведеться діловодство, тексти оформлених документів повинні бути переведені на його прохання за плату" інплементувати у Закон України "Про нотаріат".

Список використаних джерел

1. <http://uadocs.exdat.com/docs/index-74415.html?page=2>.
2. Цивилистическая процессуальная мысль. Международный сборник научных статей. Выпуск 2 "Нотариальный процесс" / Под ред. д.ю.н. профессора С.Я. Фурси. – К.: ЦУЛ, 2013. – 480 с.
3. Гусарев С.Д., Тихоміров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навч. посіб. / С.Д. Гусарев, О.Д. Тихоміров. – 4-те вид., стер. – К.: Знання, 2010. – 495 с.
4. Про нотаріат. Закон України 02.09.1993 № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України від 28.09.1993 – 1993 р., № 39, стаття 383.
5. Про засади державної мовної політики. Закон України від 03.07.2012 № 5029-VI // Офіційний вісник України від 20.08.2012 – 2012 р., № 61, стор. 9, стаття 2471, код акту 62961/2012.
6. Радзівська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні: [Навч. посібник] / За відп. ред. Л.К. Радзівської. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
7. Теорія нотаріального процесу [текст]: Науково-практичний посібник / За аг. ред.. С.Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с.
8. Сміян Л.С., Нікітін Ю.В., Хоменко П.Г. Нотаріат в Україні: навчальний посібник. – 3-тє вид., доп. і перероб. / За ред.. Ю.В. Нікітіна. – К.: КНТ, 2008. – 632 с.
9. Комаров В.В. Нотаріат в Україні: підручник / В.В. Комаров, В.В. Баранкова. – Х.: Право, 2011. – 384 с.
10. Дякович М.М. Нотаріальне право України: Навч. посіб. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 686 с.
11. Нотариальное право России: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов / Под ред. проф. В.В. Яркова. – М.: Волтерс Клувер, 2003. – 408 с.; Калининченко Т.Г. Нотариальное право и процесс в Российской Федерации: теоретические вопросы развития / Т.Г. Калининченко. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2010. – 224 с.
12. Нотариат: учеб. Пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / [Л.В. Щербачева и др.]; под. ред.. Г.Б. Мирзоева, Н.А. Волковой, Л.В. Щербачевой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ_ДАНА: Закон и право, 2010. – 447 с.
13. Теорія нотаріального процесу [текст]: Науково-практичний посібник / За аг. ред.. С.Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с.
14. Фурса С.Я., Фурса С.І. Нотаріат в Україні: теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: АСК, 2001. – С. 257.
15. Про засади державної мовної політики Закон України від 03.07.2012 № 5029-VI // Офіційний вісник України від 20.08.2012 – 2012 р., № 61, стор. 9, стаття 2471, код акту 62961/2012.
16. О нотариате. Закон Азербайджанской республики №762-ІГ от 26.11.1999 // газета "Азербайджан" (30 января 2000 года, № 22).
17. О нотариате и нотариальной деятельности. Закон Республики Беларусь №305-3 от 18 июля 2004 // <http://pravo.by/>.
18. О нотариате. Закон Республики Казахстан № 155-І от 14 июля 1997 // Ведомости Парламента Республики Казахстан 1997 г., № 13-14, ст. 206.
19. Про затвердження Примірною положення про порядок надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також послуг технічного характеру. Наказ Міністерства юстиції № 3/5 від 04.01.1998 р. // Офіційний вісник України від 19.02.1998 – 1998 р., № 5, стор. 153, стаття 198, код акту 4785/1998.
20. Проект закону "Про нотаріат" реєстраційний №2627 від 22.03.2013 р., автор Бережна І.Г., Горіна І.А // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46289.
21. Проект закону "Про нотаріат" реєстраційний №2627 від 22.03.2013 р., автор Бережна І.Г., Горіна І.А // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46289.
22. О нотариате. Закон республики Молдова №1453-XV от 08.11.2002 // <http://www.law-moldova.com/laws/rus/notariate04-ru.txt>.
23. О нотариате Закон республики Узбекистан № 343-І от 26 декабря 1996 // http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?act_id=57043.
24. О государственном нотариате. Закон Туркменистана № 355-І от 30 апреля 1999 // <http://asgabat.net/stati/zakonodatelstvo-turkmenistana/zakon-turkmenistana-o-gosudarstvennom-notariate.html>.

Надійшла до редколегії 29.03.13

Н. Горбань, соискатель
КНУ имени Тараса Шевченка, Киев

ПРИНЦИП ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА: ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ РЕГЛАМЕНТАЦИЯ И ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ В НОТАРИАЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

В данной статье на анализе законодательства других стран рассмотрены особенности реализации принципа государственного языка нотариального процесса Украины.

Ключевые слова: принцип, государственный язык, принцип государственного языка, нотариальный процесс.

N. Gorban, Applicant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE PRINCIPLE OF NATIONAL LANGUAGE: LEGAL REGULATION AND ESPECIALLY THE IMPLEMENTATION IN THE NOTARIAL PROCESS

This article the analysis of the legislation of other countries considered are the peculiarities of realization of the principle of the state language in notary process of Ukraine.

Key words: principle, the state language, the principle of the state language, the notarial process.

